

БОЛГАР О. В.,кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 342.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.1.18>**ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ
РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ТА ЇХ ОБТЯЖЕНЬ**

У статті досліджено публічно-правові принципи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Визначено, що необхідність проведення державної реєстрації прав на нерухоме майно та угод із ним (як обов'язкова вимога до операцій, що здійснюються з нерухомістю) переслідує кілька цілей: надати відкритість (прозорість) правам на нерухоме майно, а також інформації про ці права; запровадити державний контроль за вчиненням правочинів із нерухомим майном (переходом прав на нього), чим максимально захистити права та законні інтереси громадян та юридичних осіб; внести однаковість у процедуру реєстрації прав на нерухоме майно на всій території України. Зазначено, що державна реєстрація прав на нерухоме майно та угод із ним має публічний характер. Наголошено, що наявність державної реєстрації створює презумпцію законності прав на нерухоме майно для правовласника. Доведено, що в більшості випадків державна реєстрація має щодо права, яке реєструється, правоутворювальне (правовстановлювальне) значення, а це означає, що саме з державною реєстрацією закон пов'язує виникнення, зміну і припинення прав на нерухомість. Зазначено, що тільки в окремих випадках виникнення речового права на нерухоме майно пов'язується не з моментом державної реєстрації, а з моментом, прямо зазначеним у законі. Визначено, що державна реєстрація вирішує завдання встановити, зміцнити права на нерухоме майно. Виділено основні публічно-правові принципи здійснення реєстраційної діяльності, що можуть бути розділені на загальні, характерні для діяльності всіх правозастосовних органів, і спеціальні, властиві тільки державній реєстрації. До загальних принципів належать такі: законності; гласності і публічності; диспозитивності; достовірності записів у єдиному державному реєстрі прав. До спеціальних принципів належать такі: процесуального формалізму; єдності; наступності; пріоритету раніше зареєстрованих прав; екстериторіального надання відомостей, що містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Визначено, що принцип законності є основою побудови і діяльності органів реєстрації, а як основні елементи законності виділено: наявність законів, що регулюють відповідні суспільні відносини; забезпечення прав громадян і законних інтересів юридичних осіб; дотримання закону всіма учасниками суспільних відносин, що виникають при державній реєстрації прав на нерухоме майно. Щодо принципу процесуального формалізму констатовано, що законодавством детально регламентовано процедуру та місце реєстрації, дії учасників реєстраційного процесу, підстави для державної реєстрації, вимоги до документів та порядок їх надання, строки вчинення певних дій. Щодо принципу єдності визначено, що державна реєстрація прав на нерухоме майно та угод із ним проводиться в Україні за єдиною системою записів у Державному реєстрі прав. Зазначено, що з метою забезпечення принципу єдності системи державної

реєстрації Державний реєстр прав на всій території України ведеться єдиною українською мовою.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративне законодавство, державна реєстрація, державний реєстр прав, правовий інститут, публічне адміністрування, нерухоме майно, правовий механізм, адміністративні процедури, орган реєстрації, акти реєстрації, публічно-правові принципи.

Bolgar O. V. Public law principles of state registration of real rights to immovable property and their encumbrances

The article examines the public-legal principles of state registration of real rights to immovable property and their encumbrances. It is determined that the need for state registration of rights to immovable property and transactions with it as a mandatory requirement for transactions carried out with real estate, pursues several goals: to provide openness (transparency) of rights to immovable property, as well as information about these rights; to introduce state control over the implementation of transactions with immovable property (transfer of rights to it) and thereby to protect the rights and legitimate interests of citizens and legal entities as much as possible; introduce uniformity in the procedure for registering rights to immovable property throughout Ukraine. It is indicated that the state registration of rights to immovable property and transactions with it is public in nature. It is noted that the presence of state registration creates a presumption of legality of rights to immovable property for the copyright holder. It is proved that in the vast majority of cases, state registration has a legal-forming (title-establishing) meaning in relation to the registered right, which means that it is with state registration that the law connects the emergence, modification and termination of real estate rights. It is noted that only in some cases the emergence of a real right to immovable property is associated not with the moment of state registration, but with the moment directly specified in the law. It is determined that state registration solves the problem of establishing and strengthening rights to immovable property. The main public-legal principles of registration activities are highlighted, which can be divided into general ones that are characteristic of the activities of all law enforcement bodies, and special ones that are peculiar only to state registration. The general principles include the principle of legality; the principle of transparency and Publicity; the principle of dispositivity; the principle of reliability of entries in the unified state register of rights. Special principles include the principle of procedural formalism; the principle of unity; the principle of continuity; the principle of priority of previously registered rights; the principle of extraterritorial provision of information contained in the State Register of real rights to immovable property. It is determined that the principle of legality is the basis for the construction and operation of registration bodies, and the main elements of legality are highlighted: the existence of laws regulating relevant public relations; ensuring the rights of citizens and the legitimate interests of legal entities; compliance with the law by all participants in public relations arising during state registration of rights to immovable property. Regarding the principle of procedural formalism, it is stated that the legislation regulates in detail the procedure and place of registration, the actions of participants in the registration process, the grounds for state registration, the requirements for documents and the procedure for their provision, the terms of performing certain actions. Regarding the principle of unity, it is determined that the state registration of rights to immovable property and transactions with it is carried out in Ukraine according to a single system of entries in the State Register of rights. It is noted

that in order to ensure the principle of unity of the state registration system, the State Register of rights throughout Ukraine is maintained in a single Ukrainian language.

Key words: *administrative law, administrative legislation, state registration, legal institution, public administration, civil status acts, legal mechanism, administrative procedures, registration authority, registration acts.*

Постановка проблеми. Реалізація проголошеного Конституцією України пріоритету прав і свобод особистості зажадала створення ефективного механізму їх реалізації та захисту, що визначило найважливіші напрями державно-правових перетворень. З проголошенням соціальної держави в суспільстві робиться заявка на рішучий крок до переходу від принципу «рівності можливостей» до принципу «рівності результатів». Створення умов реалізації проголошених Конституцією прав і свобод особистості вимагає її активної участі в соціальних і економічних процесах, що зумовлює потребу в радикальному системному оновленні правових форм, що опосередковують державно-владний вплив на інститути громадянського суспільства. Проведена в умовах трансформації економічної і політичної систем адміністративно-правова реформа не може бути зведена до оптимізації та адаптації дійсних правових механізмів державного управління стосовно нових умов, бо в її основі лежать принципово інші підходи до побудови нової системи взаємовідносин виконавчої влади та особистості, заснованої на ідеї забезпечення розумного балансу публічних і приватних інтересів. Різке скорочення сфер, що допускають можливість використання прямих адміністративних методів за умов істотного збагачення функціональної ролі держави призвело до появи нових правових форм державного управління. На тлі структурно-функціонального реформування системи виконавчої влади особливої актуальності набула одна з форм її реалізації – державна реєстрація, яка знайшла своє застосування в усіх сферах державного управління (економіка, соціальна та адміністративно-політична сфери). Попри це, сутність і правова природа державної реєстрації як форми реалізації виконавчої влади досі не стали предметом детального дослідження в юридичній літературі.

Адміністративна реформа в Україні значно змінила систему державного управління і державної служби в країні. Ухвалені за останній час закони систематизували державну службу за видами і рівнями, визначили структуру органів виконавчої влади і розмежували функції міністерств, служб і агентств. Піддалося реформуванню і державне управління в галузі державної реєстрації прав на нерухоме майно. На осіб, які виконують функції з державної реєстрації, які отримали статус державних службовців, покладаються відповідні високому статусу обов'язки, перший із яких – неухильне дотримання вимог чинного законодавства під час виконання службових обов'язків. Однак для державних службовців, які вперше призначаються на посаду державного реєстратора, надзвичайно важливим є і поповнення професійних знань. Такі обставини зумовили актуальність здійснення цього дослідження.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Певним аспектам теоретико-правового дослідження державної реєстрації приділялась увага науковців різних галузей знань. Серед учених-адміністративістів, які досліджували цю проблематику, можна вказати на роботи таких науковців, як В. Авер'янов, О. Андрійко, Д. Бахрах, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Вишняков, В. Галуцько, А. Головач, І. Голосніченко, І. Задоя, С. Ківалов, В. Колпаков, Ю. Тихомиров, О. Шмалій, М. Шульга та ін.

Ураховуючи динамічність адміністративного законодавства, а також досить швидкі темпи розвитку та реформування адміністративного права, багато наукових положень частково втратили свою актуальність. Таким чином, цілком обґрунтовано можна говорити про те, що сьогодні необхідним стає системне і фундаментальне дослідження теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим забезпеченням державної реєстрації на основі новітніх теоретико-правових засад.

Формулювання завдання дослідження. Мета статті – дослідити публічно-правові принципи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до профільного нормативно-правового акта Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV «державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (далі – державна реєстрація прав) – офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» [10].

Необхідність проведення державної реєстрації прав на нерухоме майно та угод із ним як обов'язкова вимога до операцій, що здійснюються з нерухомістю, переслідує кілька цілей:

- надати відкритість (прозорість) правам на нерухоме майно, а також інформації про ці права;
- запровадити державний контроль за вчиненням правочинів із нерухомим майном (переходом прав на нього), чим максимально захистити права та законні інтереси громадян та юридичних осіб;
- внести однаковість у процедуру реєстрації прав на нерухоме майно на всій території України.

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV «державній реєстрації прав підлягають: 1) право власності та право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язання на нерухоме майно, об'єкт незавершеного будівництва; 2) речові права на нерухоме майно, похідні від права власності: право користування (сервітут); право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис); право забудови земельної ділянки (суперфіцій); право господарського відання; право оперативного управління; право постійного користування та право оренди (суборенди) земельної ділянки; право користування (найму, оренди) будівлею або іншою капітальною спорудою (їх окремою частиною), що виникає на підставі договору найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), укладеного на строк не менш як три роки; право довірчої власності (крім права довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань); інші речові права відповідно до закону; 4) обтяження речових прав на нерухоме майно, об'єкт незавершеного будівництва: заборона відчуження та/або користування; арешт; іпотека; вимога нотаріального посвідчення договору, предметом якого є нерухоме майно, встановлена власником такого майна; податкова застава, предметом якої є нерухоме майно, об'єкт незавершеного будівництва; інші обтяження відповідно до закону» [10].

Державна реєстрація прав на нерухоме майно та угод із ним має публічний характер. Наявність державної реєстрації створює презумпцію законності прав на нерухоме майно для правовласника. У більшості випадків державна реєстрація має щодо права, що реєструється, правоутворювальне (правовстановлювальне) значення [3, с. 65]. Це означає, що саме з державною реєстрацією закон пов'язує виникнення, зміну і припинення прав на нерухомість. Тільки в окремих випадках виникнення речового права на нерухоме майно пов'язується не з моментом державної реєстрації, а з моментом, прямо зазначеним у законі. Так, наприклад, прийнята спадщина визнається належною спадкоємцеві з дня відкриття спадщини незалежно від часу її фактичного прийняття, а також незалежно від моменту державної реєстрації права спадкоємця на спадкове майно, коли таке право підлягає державній реєстрації [8, с. 150–161].

Отже, державна реєстрація вирішує завдання встановити, зміцнити права на нерухоме майно. Згідно із Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV «загальними засадами державної реєстрації прав є: 1) гарантування державою об'єктивності, достовірності та повноти відомостей про зареєстровані права на нерухоме майно та їх обтяження; 2) обов'язковість державної реєстрації прав у Державному реєстрі прав; 2-1) одночасність вчинення нотаріальної

дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва та державної реєстрації прав; 3) публічність державної реєстрації прав; 4) внесення відомостей до Державного реєстру прав виключно на підставах та в порядку, визначених цим Законом; 5) відкритість та доступність відомостей Державного реєстру прав» [10].

Таким чином, основні публічно-правові принципи здійснення реєстраційної діяльності можуть бути розділені на загальні, характерні для діяльності всіх правозастосовних органів, і спеціальні, властиві тільки державній реєстрації.

До загальних принципів можна зарахувати:

1. Принцип законності.
2. Принцип гласності і публічності.
3. Принцип диспозитивності.
4. Принцип достовірності записів в єдиному державному реєстрі прав.

До спеціальних принципів уналежимо:

1. Процесуальний формалізм.
2. Принцип єдності.
3. Принцип наступності.
4. Принцип пріоритету раніше зареєстрованих прав.

5. Принцип екстериторіального надання відомостей, що містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (далі – ДРП).

Розглянемо докладно деякі із них.

Принцип законності є основою побудови і діяльності органів реєстрації, до яких Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV зараховує: Міністерство юстиції України та його територіальні органи; суб'єктів державної реєстрації прав (виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська, Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації); державних реєстраторів прав на нерухоме майно [10].

Як основні елементи законності можна виділити:

1. Наявність законів, що регулюють відповідні суспільні відносини.

2. Забезпечення прав громадян і законних інтересів юридичних осіб. Зазначимо, що права можуть бути обмежені на підставі закону і тільки в тій мірі, в якій це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави.

3. Дотримання закону всіма учасниками суспільних відносин, що виникають під час державної реєстрації прав на нерухоме майно.

Порядок ведення ДРП регулюється не тільки Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та правилами ведення ДРП, а й низкою інших нормативно-правових актів. Ведення ДРП – це законно встановлена юридична процедура, спрямована на захист інтересів правовласника.

Звернемося до принципу гласності і публічності. Будь-яка фізична чи юридична особа, яка надає заяву в письмовій формі та сплатила відповідний адміністративний збір за послугу має право, попередньо звернувшись до Міністерства юстиції України чи до онлайн-будинку юстиції, отримати інформацію про відомості, що містяться в ДРП, про будь-який об'єкт нерухомості [4]. Відомості з Державного реєстру прав створюються у формі: 1) інформації з Державного реєстру прав про: про осіб, що отримували інформацію з Державного реєстру прав; документи реєстраційної справи; 2) витягу з Державного реєстру прав про проведену державну реєстрацію прав. Інформація з Державного реєстру прав про зареєстровані речові права на нерухоме майно, обтяження таких прав містить актуальні на дату та час її надання відомості Державного реєстру прав, а також відомості з його невід'ємної архівної складової частини, відомості про відсутність зареєстрованих речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав. За бажанням особи інформація з Державного реєстру прав, крім відомостей, зазначених вище, може додатково містити відомості про набуття, зміну і припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав, а також про внесені зміни до відповідних

відомостей Державного реєстру прав та його невід'ємної архівної складової частини в хронологічному порядку [7]. Цей принцип слугує досягненню економічної та соціальної мети державної реєстрації – забезпечення законності обороту нерухомості, «прозорості» ринку.

Принцип достовірності записів у ДРП. Відповідно до цього принципу інформація, що міститься в реєстрі, визнається достовірною. Зареєстроване право на нерухоме майно може бути оскаржене тільки в судовому порядку. Запис у ДРП свідчить про наявність суб'єктивного права, існування якого не вимагає додаткових доказів. Навіть у разі втрати власником правостановлювальних документів на нерухомість немає необхідності в їх відновленні, отриманні дублікатів нотаріально посвідчених договорів. Право не припиняється і не вимагає додаткового підтвердження, поки в ДРП існує відповідний запис. Для вітчизняного обороту нерухомості звичним є пов'язування існування права з наявністю оригіналів правостановлювальних документів у правовласника. Нині наявність права має підтверджуватися випискою з ДРП, а не оригіналом або дублікатами документів, після складання яких може пройти і кілька років [7]. Проте зазначимо, що сьогодні, зокрема, нотаріуси дуже часто вимагають саме оригінали правостановлювальних документів від осіб, що вбачається порушенням правових норм і повним нерозумінням сьогоденних реалій [6]. При цьому не слід отожднювати запис у реєстрі зі свідоцтвом про державну реєстрацію права, яке втратило свою актуальність. Наявність свідоцтва тільки підтверджує проведену реєстрацію відповідно до зазначеної в ній дати. Відповідь на питання про те, чи є власником особа, яка пред'явила свідоцтво, можна знайти тільки в ДРП.

Щодо принципу процесуального формалізму, то законодавством детально регламентовано процедуру та місце реєстрації, дії учасників реєстраційного процесу, підстави для державної реєстрації, вимоги до документів та порядок їх надання, строки вчинення певних дій [1, с. 84]. Правила ведення ДРП встановлюють форму і зміст реєстраційних записів про державну реєстрацію та реєстраційного напису на документах. Ці формальності встановлені, з одного боку, для захисту осіб, які звертаються за реєстрацією, посилення відповідальності органів з державної реєстрації за несвоєчасну реєстрацію, з іншого – для забезпечення юридичної чистоти і державної гарантії зареєстрованих прав і угод, повноти і справжності відомостей у ДРП.

Щодо принципу єдності. Державна реєстрація прав на нерухоме майно та угод з ним проводиться в Україні за єдиною системою записів у ДРП. Функції правового контролю за діяльністю територіальних органів реєстрації, забезпечення дотримання правил ведення і зберігання ДРП, розробка методичних матеріалів із питань практики державної реєстрації покладені на центральний орган – Міністерство юстиції України, який сьогодні повернув повноваження від розформованої Державної реєстраційної служби України. Для забезпечення принципу єдності системи державної реєстрації ДРП на всій території України ведеться єдиною українською мовою [5].

Принцип наступності виражається в тому, що державна реєстрація, здійснена до набрання чинності Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV, визнається юридично дійсною, реєстрація прав, що раніше виникли, не є обов'язковою і проводиться за бажанням правовласників. Тобто власник нерухомого майна, який оформив свої права відповідно до порядку, що діяв до набрання чинності Законом, володіє всіма повноваженнями, відповідними змісту права власності (користування, володіння і розпорядження). Якщо ж з об'єктом нерухомості відбувається угода, що вимагає державної реєстрації, або права, що раніше виникли, обмежуються іншим чином, то державна реєстрація угоди, обмеження права можлива тільки після реєстрації права в ДРП. Таким чином, правовідносини, що виникли у зв'язку з розпорядженням нерухомістю, придбаною до введення в дію Закону про реєстрацію, підпадають під його правове регулювання [10].

Щодо принципу пріоритету раніше зареєстрованих прав. Під час проведенні реєстрації перевіряється відсутність суперечностей між заявленими правами і вже зареєстрованими або раніше заявленими правами на цей об'єкт нерухомого майна. Наявність таких

суперечностей є підставою для відмови в державній реєстрації. Права, що підлягають державній реєстрації, виникають із моменту державної реєстрації права, якщо інше не передбачено законом. Державна реєстрація – юридичний факт визнання та підтвердження державою права на нерухоме майно. Так, юридичний результат державної реєстрації права – визнання його державою і встановлення моменту його виникнення [9]. Тільки з моменту державної реєстрації права виникає право власності на створений об'єкт нерухомого майна, на придбану за договором нерухомість тощо [2, с. 104]. У тих випадках, коли під час зміни загального правила про правовстановлювальне значення державної реєстрації закон не пов'язує виникнення права з моментом державної реєстрації, її значення змінюється і державна реєстрація визнається правопідтверджувальним фактом.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV «речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що виникли до 1 січня 2013 року, визнаються дійсними за наявності однієї з таких умов: 1) реєстрація таких прав була проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення; 2) на момент виникнення таких прав діяло законодавство, що не передбачало їх обов'язкової реєстрації» [10].

На наш погляд, визнання прав, що раніше виникли, юридично дійсними означає визнання їх такими тільки в «статичному» стані, тобто в положенні, коли особа правами користується, не маючи наміру їх відчужувати. У цьому разі ніхто не має права спонукати правовласника до реєстрації права або визнати його недійсним на тій підставі, що його не було зареєстровано. Однак ця обставина зовсім не виключає необхідності дотримуватися вимог про обов'язкову державну реєстрацію прав на нерухомість.

Висновки. Необхідність проведення державної реєстрації прав на нерухоме майно та угод із ним (як обов'язкова вимога до операцій, що здійснюються з нерухомістю) переслідує кілька цілей: надати відкритість (прозорість) правам на нерухоме майно, а також інформації про ці права; запровадити державний контроль за вчиненням правочинів із нерухомим майном (переходом прав на нього), чим максимально захистити права та законні інтереси громадян та юридичних осіб; внести однаковість у процедуру реєстрації прав на нерухоме майно на всій території України. Основні публічно-правові принципи здійснення реєстраційної діяльності можуть бути розділені на загальні, характерні для діяльності всіх правозастосовних органів, і спеціальні, властиві тільки державній реєстрації. До загальних принципів можна зарахувати такі: законності; гласності і публічності; диспозитивності; достовірності записів у єдиному державному реєстрі прав. До спеціальних принципів належать такі: процесуального формалізму; єдності; наступності; пріоритету раніше зареєстрованих прав; екстериторіального надання відомостей, що містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України : навчальний посібник : у 2 т. Т. 1 : Загальне адміністративне право / В.В. Галунько та ін. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2017. 320 с.
2. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Київ, 2009. 480 с.
3. Бахрах Д.Н., Россинський Б.В., Стариков Ю.Н. Административное право : учебник для вузов. 3-е изд. 256 с.
4. Буханевич О.М. Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 126–131.
5. Гончарова І.А. Центр надання адміністративних послуг як основний суб'єкт надання адміністративних послуг (на прикладі м. Дніпро). *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 6. С. 84–87.
6. Державна реєстрація актів цивільного стану за новим сімейним кодексом України та її значення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2695 (дата звернення: 12.01.2022).

7. Інформація з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. URL: <https://guide.dii.gov.ua/view/nadannia-informatsii-z-derzhavnoho-reiestru-rechovykh-prav-na-nerukhome-maino-d95731d6-33a5-4c64-9ae9-2f1ce64fca9c#:~:text=Для%20отримання%20інформації%20з%20Державного,за%20допомогою%20Онлайн%20будинку%20юстиції.> (дата звернення: 05.01.2022).

8. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія права (з схемами, кросвордами, тестами). Київ : Кондор, 2002. 353 с.

9. Красовська А. Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні. *Адміністративне право*. 2002. № 7. С. 62–64.

10. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 1 липня 2004 року № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2004, № 51, ст. 553.

